

Soru-Cevap

Soru: İktisad Nizamı kitabının 106. sayfasında kıymet ve fiyat hakkında geçenleri açıklamanızı rica ediyorum:

Kıymet şu şekilde tarif edildi: “Herhangi bir malın kıymeti; az bulunma faktörü göz önüne alınarak onda var olan menfaat miktarıdır.” Birkaç satır sonra şöyle ekleniyor: “Bu kıymet ise malın gerçek kıymetidir.” Ve şöyle devam ediyor: “Fakat malın fiili değeri, o malın başka bir eşya veya para ile olan bedel miktarı ile takdir edilir.” Oysa bedelin miktarı fiyattır kıymet değildir. Burada malın gerçek kıymeti ile fiili değerinin arası ayırt edilmektedir.

Ancak fiili değeri zikredildikten sonra şöyle deniliyor: “Malın bu değeri, bu şekilde zaman, mekan ve şartların değişimiyle değişmez, sabit kalır.”

Sanki burada da malın gerçek kıymeti ile fiili değerinin arası ayırt edilmemektedir. O halde bu nasıl izah edilir?

Bu sorunun bir yönüdür. Diğer yönüne gelince; verilen örnek şudur: “vasfı belirtilmiş muayyen bir dolap” ... “kıymetinin de elli dinar olduğunu”

Buradaki dinar şeri dinar mıdır ki kıymet sabit olsun? Yoksa kağıt dinar mıdır ki bu durumda kıymet nasıl sabit olacak? Ayrıca akit sırasında dolabın kıymeti veya fiyatı belirtildiği sırada bu örneğin daha geniş şekilde açıklanmasını rica ediyorum.

Cevap:

1. Malın gerçek kıymeti, ondaki menfaatin miktarıdır... Bu kıymet sabit olup değişmez. Çünkü malın menfaati onun ayninde (bizzat kendisinde) mevcuttur.

Herhangi bir muamelede kıymeti takdir etmek istediğimizde buna fiili kıymet denilir. Yani teslimat sırasında buna müracaat edilir. Dolayısıyla bizler kıymeti, takdir sırasında taraflarca bilinen bir mala veya taraflar nezdinde altın yada gümüş gibi aynı kıymeti olan geçerli bir paraya göre takdir ederiz. Böylece deriz ki; bu malın kıymeti, mesela şu kadar kilo buğdaya veya şu kadar gram altına veya şu kadar dirhem gümüşe denktir. Yani kıymetin takdiri, aynı menfaati olan malzemeye göre olur. Dolayısıyla kıymet, mesela kağıt para gibi aynı menfaati olmayan bir şeye göre takdir edilmez...

İşte bu takdir, takdir sırasında mala biçtiğimiz faktörlerin menfaati ile birlikte malın menfaatine yapılan kıyasa göre gerçekleşir.

Araştırma konusu ister gerçek kıymet isterse fiili değer olsun kıymet sabit olup daha sonraki takdir zamanına göre değişmez. Çünkü o, bir kıymettir...

2. Muamele sırasında bu takdiri “kıymet” lafzı ile kayda geçtiğimiz zaman bu sabit olarak kalır ve taraflar ıstılaha bu lafzın anlamını bilmesi gerekir. Yani bu, menfaatin takdiridir ve zamanın değişmesiyle değişmez... Bilakis malın belirtilen kıymeti, muamele sırasında önlerinde kaydettiğimiz kıymettir ve bir sene sonra dahi olsa ödeme zamanında bir fazlalık ve eksiklik olmadan bizzat kaydedilen kıymetle ödenir. Çünkü takdir sırasındaki kıymet, “kıymet” olarak kaydedildiği ve taraflar da bu ıstılaha manasını anladıkları sürece sabit olarak kalır.

3. Ancak muamele sırasında mal, fiyat lafzı ile kaydedilirse fiyatın başka bir anlamı vardır ki o, fiyat illa da sabit kalacak diye bir şey yoktur. Bilakis mesela bir sene sonra ödeme anında hak sahibine malın aynısının veya kaydedilen fiyatın verilmesi yada ona aynı fiyatta bir mal alınması caizdir. Hatta bu fiyatta alınan mal kalite olarak esas maldan düşük veya iyi olsa bile fark etmez. Böylece fiyatın kaydedilmesi sabitlik demek değildir. Binaenaleyh fiyatın takdiri sırasında parayı altın veya gümüş veya kağıt para olarak belirtmemiz ve bunu kayda geçirmemiz caizdir.

4. İşte tüm bunlar malın bu lafızla takdir ve tescil edilen kıymetinin sabit olarak kalmasından dolayıdır. Dolayısıyla mal telef olursa sahibine verileceği sırada mal aynen veya takdir sırasında para olarak tescil edilen kıymeti verilmelidir. Ancak ona takdir sırasında belirtilen kıymette bir

mal alınması caiz değildir. Çünkü bu, zamanla değiştiği sürece kıymeti fiyata çevirir. Çünkü mesela bir sene sonra mal ödenirken bir sene önceki, yani takdir zamanındaki fiyatından farklı olacaktır. Bundan dolayı takdir zamanında kıymet tescil edilmişse ya bulunması halinde malın aynısı yada telef olmuşsa takdir sırasındaki tescil edilen kıymeti ödenmelidir. Bir üçüncü durum söz konusu değildir.

Malın tescil edilen fiyatına gelince; illa da sabit kalacak diye bir şey yoktur. Dolayısıyla mal sahibine ödenirken malın aynen verilmesi caizdir. Telef olduğu zaman ise tescil edilen fiyatı verilir veya ona bu fiyatta bir mal satın alınır.

5. Kadına mihr olarak verilmek üzere tescil edilen dolap için de böyledir. Eğer dolabın kıymeti “elli” ve doğal olarak da elli altın dinar şeklinde tescil edilmişse kıymet olarak tescil edildiği sürece bu takdir sabit olarak kalır. Yani ödeme anında kadına dolabın aynısı verilir. Eğer dolap telef olmuşsa ilk etapta takdir anında tescil edilen değışmeksizin dolabın tescil edilen kıymeti olan “50”, yani elli altın dinar verilir.

Eğer dolabın fiyatı elli dinar olarak tescil edilmişse burada fiyatın altın dinar veya kağıt para dinar olması caizdir. Çünkü o bir fiyat olup hem aynı kıymeti olan hem de “ekonomik piyasadaki” arz ve talebe göre değışen para için geçerlidir. Çünkü fiyat, piyasanın değışimi ile değışir...

Bu nedenle ödeme anında vasfı belirtilmiş dolap verilir. Eğer dolap telef olmuşsa kadına tescil edilen fiyatın olduğu “50” dinarın verilmesi caiz olduğu gibi ona 50 dinarlık fiyatta bir dolap satın alınması da caizdir. Bu fiyatla ister vasfı belirtilmiş dolap gibi bir dolap satın alınsın isterse daha güzel veya daha kötü bir dolap satın alınsın fark etmez...

Ancak tüm bunlar tarafların bu ıstılahın manasını, yani kıymet ile fiyatın manasını bilmeleri halinde geçerlidir. Aksi takdirde mesele, devletlik, yani yargılık olur.

Ümit ederim ki bu mesele sizler nezdinde açıklığa kavuşmuştur.

H. 13 Cumâde’l Ulâ 1431

M. 27 Nisan 2010